

ПАЙШАНБА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОЛАЛАР ЖАМҒАРМАСИ ҲАФТАЛИГИ

БАҲОСИ 1 СЎМ

Ўзбекистон Болалар жамғармаси Тошкент бўлими тавсияси билан Сирғали туманидаги Дўстлик мавзесида олти нафар етим болага 4 хоналик уй берилганди. Яқинда бўлим уларга 2,5 минг сўмлик тикув машинасини ҳам совға қилди. Энди болаларнинг опаси — Гулнора беш нафар ука ва сингилларига ўзи кийим тикиб бераверади.

Жамғарма жумҳуриятимизнинг барча вилоятларидан кўп болали оила вакилларини Тошкентга таклиф қилди. Меҳмонлар пойтахтнинг гўзал жойларини томоша қилишди. Албатта, меҳмонхона, йўл харажатларини жамғарма ўз зиммасига олди. Саёҳат тугагач, уларга қимматли совғалар топширилди.

Жамғарма Қибрай хўжалигида сотиб олган болалар ва оналар санаторийсида дарахт кўчатлари ўтқазилди. Ўзбекистон Болалар жамғармаси раиси ўринбосари В. Шамугиянинг айтишича, бу ерда ҳозирча 50, кейинчалик 100 ўринли даволаш муассасаси ишга тушади.

Наврўз кунлари аёллар колониясининг болалар уйидаги жамғармалари ҳам хайриядан четда қолишмади. Гуноҳсиз гуноҳкор 21 нафар гўдакка жамғарманинг Тошкент бўлими Греция шоколадларини улашди.

Тошкент шаҳридаги Педиатрия илмий текшириш институтининг пульмонология бўлимига болалар жамғармаси 12 минг сўмлик музлатгич совға қилди. Хайрия берилган бу бўлимда 40 нафар гўдак даволанади.

Шунингдек, Тошкент шаҳрининг «Ватан», «Дўстлик», «Шарқ», «Қозоғистон», «К. Ерматов», «Лисунова», «Москва», «С. Раҳимов», «Тинчлик», «Фурқат» кинотеатрларида болалар учун хайрия кинофильмлари, мультфильмлар намоиш этилди.

Жамғарманинг Тошкент бўлими шаҳардаги меҳнат-тарбия колониясига ўн минг сўмлик рангли телевизор ва болаларга Греция шоколади хайрия совғаларини ҳада этди. Унда 310 нафар тарбияси оғир бола яшайди.

Наврўз кунин Республика Болалар жамғармаси Бухоро вилояти бўлими ночор турмуш кечираётган 150 оилага кийим-кечак ва ширинликлар улашди. Мактаб-интернат ҳамда оилавий болалар уйларига эса 10 минг сўм пул ўтказди.

Жиззах вилоят матлубот жамияти раисининг биринчи ўринбосари Фарҳод Юсупов Зарбдор туманидаги мактаб-интернатга 7200 сўмлик гилам совға қилди.

Ип йигирув фабрикаси жамоаси 32-болалар интернатига 12 минг сўмлик мебел ва видеомагнитофон, Нефть маҳсулотлари бирлашмаси япон магнитофони, вилоят Ташминот бўлими 22 минг сўмлик рангли телевизор совға қилди.

19 март кунин Жиззах вилоят театрида бир қанча ташкилотлар ташаббуси билан хайрия кечаси ўтказилди. Вилоят ХДП жамоаси Зарбдор туманидаги кар-соқов болалар мактаб-интернатига 10 минг сўм пул ва 10 минг сўмлик мебел совға қилишди.

Вилоят қишлоқ хўжалик саноати бошқармаси жамоаси Зоминдаги мактаб-интернатга 20 минг сўм, Афғон тупроғида фарзанди ҳалок бўлган оилаларга 13 минг сўм пул ажратди. Хайрия кечасида Эргаш ва Роза Каримовалар, Хайрулла Саъдиев ҳамда Муқимий театри жамоаси қизиқарли томошалар кўрсатдилар.

20 март кунин Зарбдор туманидаги оилавий болалар уйида хатна тўйи бўлди. Бу тўйга Болалар жамғармасининг Жиззах вилоят бўлими 1000 сўм тўёна берди. Туркиядан келтирилган ҳар хил озиқ-овқат маҳсулотлари тўй дастурхонига янада файз киритди, деб хабар беради Исроил Олимов.

ОНАСИНING ҚИЗИ

Сурагчи: Ҳазратқул МАМАТҚУЛОВ

КЕЙИНГИ СОНЛАРДА:

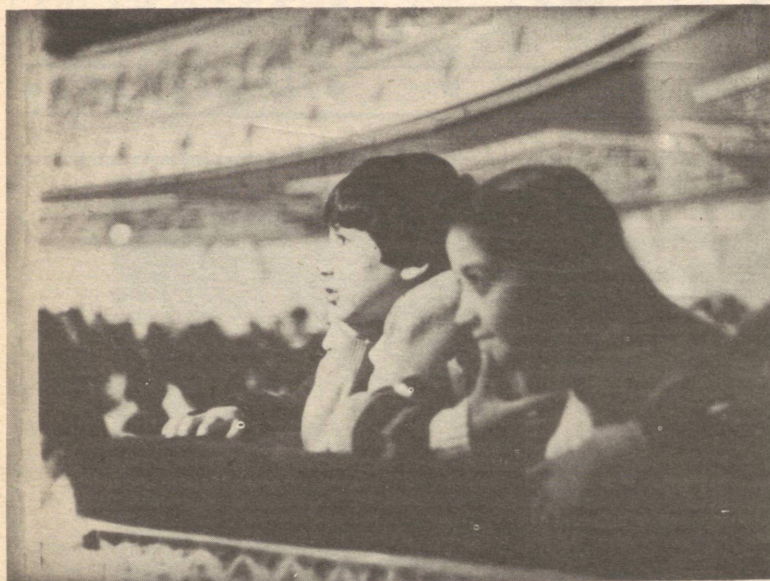
ХАЙРУЛЛО:

ДЕНГИЗГА ЙЎЛ (ХИКОЯ)

ТОЖИДДИН РАЗЗОҚ:

ПОШШОНИНГ ЖАЗМАНИ

 45 ЙИЛ БУРУН ТУПРОҚ ОСТИДА КЎМИЛИБ, ТИРИК
ҚОЛГАН ОИЛА ҲАҚИДА

БОЛАЛАР УЛАШГАН ГУЛДАСТА

Биз — катталар байрамни бир катта қувонч билан ўтказмоқчи бўламизу кўп ҳолларда бунинг уддасидан чиқа олмаймиз. Лекин болалар биз қилолмайдиغان ишларни бемалол эплашди. Аввало, улар ўз олдиларига «самимий ва яхши ўтсин» деган талабни қўйишмайди. Чунки, бу гапларсиз ҳам болаларнинг қалби доимо булоқ сувидек тиник, мусаффо ҳаводек тоза бўлади.

Ўзбекистонда Наврўзга бағишланган неча концерт ва томошалар ўтказилган бўлмасин, Алишер Навоий номидаги опера ва балет Академик катта театрида ўтказилган «Наврўзой» номли тадбир-томоша концертларининг орасида энг гўзали бўлди, десам муболага чиқмас. Чунки «Наврўзой» да сахна фақат уларники бўлди... Бундан буён самимият боғида сайрни истаб қолсам, албатта, болалар ҳукмрон тадбирларга бораман, деб ният қилиб қўйдим. Сизга ҳам шуни тавсия қиламан. Чунки ул боғда покиза қалб дарахтлари ўсади, неча ёшда бўлманг, бу боғ ичра юрси сизга фақат олам-олам қувонч бағишлайди.

Сахнадаги болакайлар ҳақида гапирсак. Улар Ўзбекистон Республикаси Болалар жамғармаси қошида фаолият кўрсатаётган «Томоша» театр-студиясининг жажжи созанда, хонандаю раққос ва раққосалари. Жоиз бўлса, шуни ҳам ишонч билан айтиш мумкинки, уларнинг орасида истеъодлар жуда кўп. Ширинлиги билан болалар, ҳаттоки, катталар орасида танилиб қолган Достон Убайдуллаев шу дастадан. У ҳам концертда чиқиш қилди. Албатта ўз оиласи билан гўзал қўшиқ ижро этган Шаҳбоз Низомидиновнинг чиқиши кўпчиликнинг ёдида қолди. Фаррух Зокиров болалар билан бирга «Наврўз» қўшиғини болаларча қувонч ва оҳанг билан ижро этди. Концерт ниҳоясида Ўзбекистон Республикаси Болалар жамғармаси раиси Инқилоб Юсупова ҳам шундай ажойиб гапларни айтдики, ишончим комилки, у биз — катталар орасида бунчалик ширин ва ёқимли гапирмасди. Ҳамма-ҳаммаси яхши ўтди. Ҳар бир рақс, қўшиқ жамланиб гўзал бир гулдастага айланди ва бу гулдастани йигилганлар, томошабинлар қалбларида олиб кетдилар.

Концерт тугагач, катталар ташқарига йўналишган бўлса, болажонлар театрининг иккинчи қаватидаги фоеда катта дастурхон атрофида йиғилдилар. Дастурхон тўкин эди. Ширинликлардан ва ичимликлардан баҳраманд бўлгач, хориждан келган шоколад ва Ўзбекистон Республикаси Болалар жамғармаси тайёрлаган совғаларни олишиб, ташқарида кутиб турган ота-оналари бағрига интилишди. Чақирилган меҳмонлар орасида Ўзбекистоннинг жамики вилоятларидан келган вакиллар, шунингдек, турли етимхоналарнинг болалари ҳам бор эди.

Яна бир гуруҳ ташкилотчилар борки, уларсиз бундай гўзал байрам ўтмасди. Улар «Наврўзой» байрамнинг ҳомийлари — Маданият ва умуминсоний қадриятлар Халқ Академиясининг Ўзбекистон бўлими, Болалар жамғармасининг «Темп», «Чинор», «Бахт», «Нигоҳ» каби корхоналари.

Ҳ. САИДОВ
Муаллиф олган суратлар.

СУРАТДА: НАВРЎЗ ТОМОШАЛАРИ.

ЕТТИ КУН

ИККИ БОЛА ЕТИМ ҚОЛДИ

Чироқчи туманидаги «Кўкдала» қишлоғида алоқачи бўлиб ишлаётган бева — Қўйсиний Тиркаш қизи ваҳшийларча ўлдирилди. Унинг икки гўдаги етим қолди. Тергов олиб борилмоқда. Қизиги шундаки, қотилликда район миқёсидаги мансабдор шахс гумон қилинмоқда. Тергов тугагач, газетхонларни фожиа тафсилотларидан батафсилроқ хабардор этиш ниятимиз бор, деб ёзади журналист Абдужалол Гаффор.

«ОДОБНОМА»

Оилашунос олим Мусоқул Усмонов қаламига мансуб «Одобнома» китобини «Фан» нашриёти чоп этди. Одоб, ахлоққа бағишланган ушбу мажмуада оила, унинг жамиятдаги ўрни ҳамда бола тарбияси ҳақида гап боради, деб хабар берди Н. Усанов.

«АРТЕК» ТУШГА АЙЛАНДИ

Кримдаги машҳур дам олиш маскани — «Артек» ўзбекистонлик болакайлар учун тушга айланди. Зеро, жумҳурият Халқ таълими вазирлигининг ҳар бири тўрт минг сўмга тушадиган йўлланмаларини сотиб олишга қўрби етмайди.

Бундан оддий фуқароларнинг фарзандлари зарар кўрадилми-йўқми, айтиш қийин. Аммо, энди пулдорларнинг болалаларига ҳам анча қийин бўлиши аниқ.

ҚАДАМИ ҚУТЛУҒ БЎЛСИН

Ўзбекистон халқ Академиясининг «Қадрият» газетаси чоп этила бошлади. Унга журналист Исроҳ Усмонов бош муҳаррир этиб тайинланди. Янги жамоанинг боши тошдан, қадами қутлуғ бўлсин!

ДЕҲҚОН ҲАМ ТАЪТИЛГА ЧИҚАДИ

Ҳомийларимиз — Ғаллаорол давлат хўжалиги сўт соғувчилари ишхоналарига 2 миллион сўмлик улловда қатнашпти. Яқинда уларга хизмат кўрсатиш учун 2 автобус ажратилди. Хўжалик ишчилари бундан буён меҳнат йилига қараб, 30 иш кунига таътилда бўладилар.

Дарвоқе, шу пайтгача аксарият деҳқон чорвадорларимиз таътил нималигини билишмас эди.

ЎЗБЕКИСТОНЛИКЛАР ИЧМАЙДИ

Нижнетагил металлургия комбинатини тўла таъмирлашни айланиб ўзбекистонлик усталаргагина ишонилган хорижликлар бундан ҳайратга тушишди. Сабаби ўзбеклар ароқ ичмаскан.

«МАШЕНКА» ДАН ЭҲТИЕТ БЎЛИНГ!

Чунки суваракка қарши ишлатиладиган «Машенка» ва Хитойда тайёрланган бўр-суваракдори инсон саломатлиги учун хавфли, деган хулосага келишди калининградлик мутахассислар. Энг ёмони, улкан магазинлардан тортиб, патта сотадиган қўтиомларда ҳам териб ташланган бу дориларни йиғиб олишнинг иложи йўқ экан, деб ёзади хорижда чиқадиған «Собеседник» газетаси.

ОЛТИН ҚАЗИБ ОЛУВЧИ КЎЧМА КОРХОНА

Америка Қўшма Штатларининг «Ньюмант майнинг корпорейшн» компанияси Ўзбекистонда тарихида олтин кам жинсга ишлов берувчи қўшма корхона қўриш режасини маълум қилди. Ўзбекистон ҳукумати ва Америка компанияси тенг шерикчиликда иштирок этувчи қўшма корхона маҳаллий аҳолини ишга жалб этишни мўлжалламоқда.

Қўшма корхона қиммати 75 миллион долларлик қайта ишловчи корхонани Мурунтов олтин конида қуради. Бу кон дунёдаги жинс очқў усулда қазиб олинадиган энг катта хавзалардандир, деб хабар беради мустақил Россия-Америка «Мы» газетаси.

«ЖАҲОН БОЗОРИ»ГА АЙЛАНДИ

Наманган шаҳар Чорсу майдонидаги машҳур «Чайқов бозори» дарвозаси пешонасида «Жаҳон бозори» деган ёзув пайдо бўлди. Энди дарвоза ичкарисни ҳам жаҳон бозори тўсини олса ажаб эмас.

ҒАЛАТИ ИШ ТАШЛАШ

Россияда жўрвакилларнинг нархи осмонга чиқиб кетди. Миллат вакили Ирина Иващенко россиялик аёлларни бунга қарши «иш ташлаш» — ҳомиладан сақланиш ва тўғмасликка чақирди.

Жўрвакиллар ҳам рўйхат билан тарқатиладиган товарлар жумласига киритилмаса, ўзимизда ҳам шундай ҳол содир бўлиши эҳтимолдан узоқ эмас.

ДАВЛАТ ТАСАРРУФИГА ОЛИНДИ

Назира Шодмонованинг Қарши шаҳридаги маълум ва машҳур «Саодат» хусусий савдо дўкони давлат тасарруфига олинди.

Энди «Саодат»да олдингидай ур-тиқилинчлар йўқ.

...У ерга киришим биланоқ ҳар хил ўйинчоқлар оғушида ўтирган 10-15 чоғли боланинг нигоҳи менга қадалди. Бири югурган, бири эмаллаган, яна бири ўтирган куйи қўлларини чўзганча амаки, тоға дея талпинарди. Ҳатто, дада деган сўзларни эшитиб вужудим музлади. Бир зум давом этган қарақликдан сўнг ўзимни зўрга ўнгладим. Эсладим. Дарвоқе, бу ер... Ўзбекистон соғлиқни сақлаш вазирлиги қошидаги руҳий-асаб болалар касалхонаси. Шароит билан танишиб, у ерда ҳамма нарса муҳайё эканлигини ишондим. Махсус даволаш хоналар, массажахона, дам олиш, дарс тайёрлаш учун яна алоҳида хоналар мавжуд. Болаларнинг юзларида табассум. Бироқ уларнинг аҳволини кўриш, касал эканлигини ҳис қилиш ниҳоятда азоб. Гўё мана шу жойнинг ўзи дардга тўла бир дунё.

Урта Осиёда ягона ҳисобланган бу беморхонада 2 ёшдан 14 ёшгача бўлган 300 нафар ногирон бола даволанади. Мактаб ёшидагилар учун ўқув машғулотлар ҳам шу ернинг ўзига олиб борилади. Очиги, кўпплаб хонадонларда мавжуд бўлмаган шароит бор бу ерда. Хоналар тоза, озода, ҳар бир дам олиш хонасида рангли телевизор. Дўконларда аллақачонлар гоёиб бўлган ўйинчоқлар болалар ихтиёрида. Хуллас, қониқарли аҳвол.

Бироқ шароит кўзингизни қанчалик қувонтирмасин, дардманд гўдакларни кўриб, руҳингиз чўқади. Худо берган умрга шукроналар айта туриб, ғам-андўҳга қорилган ҳаётдан нолигингиз келади. Бегуноҳ норасолар аҳволи дилингизни ўртади. Охири оқибат бу турли дардлар қаердан пайдо бўлдикин, деган савол қийнади сизни.

Невропатолог врач Шоира Нурматованинг айтишича, болаларда руҳий-асаб касаллигининг келиб чиқиш сабаблари асосан қуйидагилар:

— **Онанинг ҳомиладорлик даврида оғир касалликларга чалиниши;**

— **қаттиқ қайғуриш ва ҳар хил руҳий-психологик жараёнларнинг ҳомиллага таъсири;**

— **тиббий хизматчиларнинг масъулиятсизлиги ва**

эҳтиётсизлиги туфайли қақалоқнинг жиддий шикастланиши;

— оғир грипп асоратининг миёга салбий таъсири туфайли ҳам боланинг тана аъзолари ҳаракатдан тўхташи мумкин экан.

Врачнинг алоҳида таъкидлаб айтишича, баъзи туғруқхоналарда акушер-гинекологларнинг муомала-муносабати ҳам ўта даражада кўпол. Улар туғиш жараёнини илоҳи борича тезлатишга уринишади. Табиийликдан кўра, ўзларининг хоҳиш-иродасини устун қўядилар. Ортиқча зўриқиш ва дозаларнинг бундай ноғужа хатти-ҳаракатлари ҳам боланинг тўлақонли туғилишига монелик қилади.

Айримлари касалхонанинг чекка-чекка жойларида давра қурганча ўз жигарбандларига овқат тутар, болалар эса меҳрибонлари оғушида бу дардли дунёни унутиб, ҳузур билан тамадди қилишарди.

— Бизда одамлар касалхонага озиқ-овқат ташиш билан овора, — дейди Шоира опа уларга кўзи тушаркан. — Чунки кўпплаб касалхоналарда овқатнинг сифати паст. Ҳатто уни одамлар емайди ҳам. Сабаби санитария-гигиена ишларининг аҳволи ёмон, махсуслотларнинг ҳам энг охириги навлари касалхонага берилади. Аслида бемор ҳузурга келадиганлар тўрва-тўрва нарса кўтариб эмас,

умрини аламли азоблар адоғида армон билан яшаётган инсонлар орасида ўтказиш учун ҳам бекиёс юрак ва сабот керак экан. Кечаю кундуз

ногирон гўдакларнинг умидвор юзларига боқиб яшаш ниҳоятда оғир. Айниқса, беморнинг эртанги кунни аниқ бўлиб турган бир шароитда янада даҳшатли. Майли, бу врачнинг вазифаси ҳам дейлик. Бироқ туғилмасдан бурун бундай хасталикни ўзини бир умр эш қилган гўдакнинг ота-онасидаги бардошга нима деб ном қўйиш мумкин?! Тақдирми? Кўргуликми? Давлатим деб тилагани дардманд, ёдгорим деб ёлворгани ёрти бўлган инсонларнинг

кўтарилган асарлари билан машҳур бўлган ногиронлар ҳам кўп. Уларни асраб-авайлаш, ҳаётга бўлган умидини янада мустаҳкамлаш керак, дейди у.

Умид-инсон ҳаётининг устун. Касалхонадан қайтар эканман, мана шу устуннинг бу ерда ҳам барқарор ва мустаҳкам эканлигини кўриб қувондим. Бу дардли дунёнинг дардларидан доғланган дилим бироз бўлса-да ёришди. Гўдаклар юзидаги шодлиқнинг маънисини англаб етгандек бўлдим. Сўниқ қарашлар ортидаги қувончнинг умид эканлигини тушундим. Ортидан, болаларнинг шодон қийқириқлари орасидан Шоира Нурматованинг ушбу

ДАРДЛИ ДУНЁНИНГ ДОҒЛАРИ

Ҳам ақлий, ҳам жисмоний жиҳатдан заиф гўдакларга боқиб, уларнинг келажаги ҳақида бирор, сўз айтиш қийин. Жамият бу норасолардан қай даражада манфаатдор бўлади деган аламли савол тилимга кўчади. Шоира опа эса бундай саволнинг қўйилишини кескин рад этади. Унинг фикрича, ҳар қандай мамлакатнинг маданияти ногиронларга бўлган муносабат билан боғлиқ экан. Чунки улар ҳам инсон, қолаверса, ҳеч бир жамият йўқки, фақат ақлий ва жисмоний жиҳатдан етук шахслардангина иборат бўлса. Шунинг учун ногиронларга кетаётган маблағларга ачинмасдан, уни янада кўпайтириш йўллари қидириш лозим. Ахир, қотиллик, ўғрилик, умуман ҳар қандай ёвузликларни амалга ошираётганлар ногиронлар эмас-ку! Демак, биринчи ўринда соғлом инсонларнинг жамиятга келтираётган зиёни ҳақида ўйлаган дуруст.

Болаларни озиқ-овқат билан таъминлаш борасида ҳам камчиликлар йўқ. Ҳозирги иқтисодий тақчилликка қарама-дан, овқатларнинг сифати яхши. Лекин шундай бўлсада, бу ерга келаётган ота-оналарнинг қўлларида халта. У-бу егулик олиб келишган.

ҳол-аҳвол сўраш учун келиши керак. Шундан кўриниб турибдики, биргина касалхоналар мисолида ҳам жамиятнинг қай даражада эканлигига баҳо бериш мумкин.

Ҳақ гап. Ҳозир озиқ-овқатни қўя турайлик, оддий доридармон учун ҳам беморнинг қариндош-уруғлари дорихона-дорихона югуриб юришгани сир эмас. Ҳатто бир парча матоҳ-чойшабсиз ҳам бемор қабул қила олмайдиган касалхоналар бор эканки, тўрва кўтариб келаётганларни асло айблаб бўлмайди.

Яна нигоҳим аравачаларга «михланган» болакайларга қадалди. Юзларида қувонч уларнинг. Ҳали ўзлари тўла англаб етмаган қайғуни сўниқ нигоҳлари фош этиб қўйганини билишмайди. Шодликларга ўралган мунг мўралайди у кўзлардан. Қалби сўқир бўлмаган ҳар қандай одам англайди уни ва беҳтиёр тавба дейди. Бундай кўргулик қаршисида ниҳоятда ожиз эканлигини ҳис этгач, билиб-билмай йўл қўйган хатолари ва гуноҳлари учун қайта-қайта истиғроф айтади, киши.

Бу дардли дунёга дармон бўлаётган шифокорларнинг иродасига тан бераман. Ахир

ёзуғи не эди?

Баъзи болаларнинг қўли ёхуд оёғи ишламайди, лекин ақли, хотираси яхши ривожланган. Тиллари бурро, шеърларни ёд билади. Врачнинг айтишича, жаррохлик йўли билан даволаниб чиққандан сўнг улардан кўп нарса кутиш мумкин. Зукколиги туфайли тўрт мучаси соғ инсонларнинг қўлидан келмайдиган кашфиётлар ярата олган, ҳатто санъат даражасига

сўзлари яна қулоғимга чалингандек бўлди: «...Улар ҳам инсон, қолаверса, ҳеч бир жамият йўқки, фақат ақлий ва жисмоний жиҳатдан етук шахслардангина иборат бўлса. Ахир қотиллик, ўғрилик, умуман ҳар қандай ёвузликларни амалга ошираётганлар ногиронлар эмас-ку! Демак, биринчи ўринда соғлом инсонларнинг жамиятга келтираётган зиёни ҳақида ўйлаган дуруст».

ОҒИР ХАЁЛЛАР

4. МЕҲНАТНИНГ ШИРИН НЕЪМАТИ ҲАҚИДА

Исломиётда кўзга кўринган фақиҳлардан бири узоқ шаҳардаги дўстиникига зиёрат учун ташриф буюрибди. Ташрифнинг иккинчи кунни масжиддан қайтаётганларида йўл четида тиланчилик қилиб ўтирган бир йигитга кўзи тушибди. Қиёфаси жуда таниш. Иккинчи марта яна шу йигитга дуч келганда мезбондан уэр сўраб, ҳамёнини чиқариб, бир нечта тилла танга олибди. Йигитнинг кафтига ташлабди. Бундай мурувватни илк бор кўрган тиланчи бошини кўтарибди. Ширали овозда саҳоват қилган киши ҳақида тиловат қилибди.

Фақиҳ ажабланибди. Кўзлари нури. Овози ҳам худди отасиники:

— Эй ўғлим, айт фалон шаҳарлик, фалончининг ўғли эмасмисан?

Тиланчи йигит мурувват қилган кишининг нури юзига боқиб, қаршисида отасининг дўсти турганини англабди. Дарров кўзларини яширибди: — Йўқ, сиз адашдингиз, тақсир. Мен шу шаҳарликман. Ҳеч кимим йўқ!

Йигитнинг охириги жумласида алла-нечук дард борлигини сезган фақиҳ уни ортиқча саволга тўтишни лозим кўрмади.

Дўстининг уйига қайтганда, бир пие-ла чой устидаги суҳбатда:

— Азизим, малол келмаса мулозимингиз бояги тиланчи йигитни бу ерга келтирсалар. Ювинтириб, кийинтирсалар. Агар мен тасаввуримда адашган эрсам, бир гадо хонадонингиз ҳақида, саҳоватингизга калима айтиб кетсин, дебди.

Мезбон дўстининг илтимосини қабул қилибди. Орадан бир қанча фурсат ўтгандан сўнг йигит уламолар даярасида, кечки таомга йиғилибди.

Бундай тавозедан ҳамон ўзига ке-

АБУ ЛАЙС АС-САМАРҚАНДИЙ

ТАНБЕҲ, АЛ — ҒОФИЛИН

полмаган йигитга қаратилган биринчи савол яна ўша бўлибди.

Бу сафар йигит бошидан ўтган савдони айтишдан ўзга чораси қолмабди.

— Онам қазо қилгандан сўнг уйга сўғмай қолдим. Мени эркалайдиган, вақтида таом бериб, парвона бўладиган киши энди йўқ эди. Отам: «Болам, бундай юрма, ақангинг ёнида ҳунар ўрган», деб дўконга юбордилар. Ўз оғам эса мени ҳар қадамда, иш билмайсан, дея турткилайди.

Иттифоқо, отамнинг узоқ элдан келган савдогар оғайнилари ташриф буюрди. Отам ихтиёримни унинг изнига топширди. Қароқчиларга учраб бор-будимиздан айрилдик. Отамнинг оғайнилари уларнинг қўлида жон берди.

Нон топиш илжинида хешу акрабоним йўқ шаҳарда қосибга шоғирд тушдим. Қўлимдан бир иш келмай, новвойининг ҳузурига бордим.... Охир оқибат...

— Уқсинма ўғлим, — деди фақиҳ йигитнинг ич-ичидан эзлаётганини кўриб. — Не учун шу ҳолга тушганингни ўзинг англадингми?

— Ҳа, отамнинг изнларига юрмай, кўпроқ онамининг эркаликларига маҳлиё бўлиб қолган эканман.

— Ҳа, ўғлим тўғри англабсан. Отанг сенга билим бераман деганда онанг, болам ҳали ёш, ўзи нимжон туғилган, деди. Отанг, ҳунар ўргансин, деганда, онанг йўқ, куч-қувватга тўлмаган болани меҳнатда эзмочкимсиз,

меҳрингиз қандай қаттиқ деганди. Яхши кўрмоқликнинг ҳам ўз чегараси бор...

Йигит уст-бошига қаради:

— Ширин таомларингизга қўнган пашшадек бу ерда ортиқча ўтирмай... Рухсат беринг, кийимларимни алмаштириб...

Унинг бу гапидан фақиҳнинг астойдил жаҳли чиқибди:

— Бу нима дегани?! Наҳотки гадолкининг нони шу қадар ширин бўлса!

Уқсинган йигитнинг кўзларида ёш кўринибди:

— Ўзимдан ўтган дардни ўзим билурман... ким менга ҳунар ўргатарди...

— Ўғлим, сен бундай дема, — дея суҳбатга қўшилибди мезбон. — мана мен шоғирдликка оламан, токи ўз шаҳрингга борганингда отангинг юзи ёруғ бўлсин...

Эй фарзанд, меҳнатдан келадиган неъматнинг ширинлигини болаларнинг ёшлигидан англасин, токи улғайганда танбалликдан йироқ бўлсин. Қўли доим баланд бўлсин, деганлар пайғамбаримиз. Нима учун деб сўраганларда, ул киши «қўл баланд бўлса, инсоннинг имони ҳам баланд бўлади. Пастга туширилган қўл, бу гадо-тиланчининг қўлидир».

(ДАВОМИ БОР. БОШИ ЎТган СОНЛАРДА).

МАКТАБДА «Синчалак»ни ўқиб, савиясини оширганлар яхши билдилар. Қаландимов Қаландаров билан бетгапар Саиданинг айтишига қўлишига сабаб — бировнинг иккихотинлиги. «Зулфқоровнинг икки хотини бор», дейди ҳали турмуш қурмаган Саида. «У яхши бригадир», дейди пландан бошқани билмайдиган Қаландаров. «Нима, колхозда хотин мукофотга бериладими?» деб кесатади юзи очилган Саида. Асарнинг ўша жойига келганда муаллимнинг ҳам, бир синф боланинг ҳам юзига кулгу югуради...

Имкони, шароити бўлган эркакнинг турт хотинга қадар уйланишига руҳсат берилиши ҳам ўша давр учун мутлоқ мос келарди, деб ҳукмий гап айтишдан тийилиб турайлик. Биз бу қонданинг барча бажариши мушкул бўлган томонларини ҳам эътиборда тутайлик. Бир неча оғизга ихтиёр этган эр уларнинг барчасига тенг қараш, бирдан бирини ажратиб, устун қўймаслиги, ўртада гина-қудратлар, низолар бўлмаслиги ҳам шарт қилинган. Шаръятнинг қонунлари кучли, эътирозсиз...

ҚЎШХОТИНЛИЛИК

Фирқа раҳбари Саида ва Саидалар турмуш тарзимизга ўз таъсирларини ўтказга бошлаган замонада кўнгил майлига эрк берган Зулфқоровларнинг қуёши ботётганди. «Яхши бригадир»ни ҳимоя қилмоқчи бўлган Қаландаров эса консерватизмда айбланиб, курсисини йўқотиши ҳеч гапмас. Инсоннинг ички ҳиссиёти, севиш-севилиш эркинлиги, оила ташвишлари Саидалар учун ёт. У ҳамма бахтли, фаровон яшайдиган, ариқларда шарбат оқадиغان замон — коммунизм қуришга бел боғлаган темир қалбли одам...

Саиданинг кесатиғи ўринли. Негаки, колхозлаштириш тузуми аксинча йўлни тутди, кимда ортиқча бўюм, мол-қўйи борки, тортиб олди, умуммулкига айлантди. Шу жараёнда хотинларнинг ҳам биттасидан кўпи ортиқча, деб эълон қилинди. Бечора эрлар «қўлоқ» тамғаси билан гадойтопмас жойларга сургун қилинди...

ҚОРАНТОҚЛИК уста Қобил биринчилардан бўлиб колхозга кирди. Камбағал устанинг боласи эмасми, янги тузум устимни бутлар, биримни икки қилар деб ўйлаган. Қайда? Орадан кўп ўтмасдан ҳалол меҳнатлари эвазига — «мукофот» олди. Бир кечада қамқоқча олишди-ю, судсиз-сўроқсиз турт йилга «меҳнат-роҳат лагерига» жўнатиб юборишди. Хайрият, бахти буюр экан, «троцкичи» деб айб қўйишмади...

«Худо раҳматлик эрим, кўп ақлли киши эдилар, — деб ҳикоя қилади устанинг туқсондан ошган аёли. — Колхозга кирди, ташвишларимиз кўпайди. Жамоанинг юмушидан ортмайсан. Уйда болаларга, мол-ҳолга қарашга, овқат, кирга вақт етмайди. Шунда менинг розилигимни олиб, иккинчи хотинга уйландилар. Ташвишларимиз қамайди. Кундондан жуда меҳрибон, ишчан аёл эди. «Опа!» дерди мени. Эримиз қамалгач, тагин бир-биримизга суяниб, тиргак бўлиб қолдик. Кундошим — яхши. Емон деганларнинг гапига ишонманг. Эр бир — кўнгил бир-да...»

ИСЛОМ динида кўпхотинлиликка руҳсат берилганини ашаддий динсизлар «эскилик саркити», «аёлларга паст назар билан қараш» деб ўргатиб келишди. Инсоният тарихидаги қатор босқичларда юзага келган бу ижтимоий масалага чуқурроқ қараш, ёндошишни исташмади. Эътироз билдириш таъқиқланди... Пайғамбаримиз Мухаммад салоллоху алайҳи вассалам ҳазратлари шаръиёт учун қонун-қондаларда турт хотин олишга руҳсат беришга... бирданига келмаганлар. Бу масалани юзага чиқарган иқтисодий, ижтимоий шароитлардан келиб чиққан. Қабилалар ўртасидаги азалий қонли низолар кўплаб йигитларнинг ёстиғини қуритган. Бунинг устига, оилада эр киши барча оғир юмушларни, бола-чақани боқиш вазифасини ҳам бажаради. Демак, тасодифий ҳалокатлар ҳам, турли касалликлар ҳам, оғир меҳнатдан майиб-мажруҳ бўлиб қолишлар ҳам уларнинг чекига тушади. Истақсизми-йўқми бундай шароитда эркаклар сон жиҳатдан хотин-қизларга нисбатан камчиликни ташкил этадилар. Табиий мувозанат бузилади. Кўпгина ҳолларда бутун-бутун қабилалар, эл-улуснинг кейинги тақдирини ҳавф остида қолади. Уруғлар қирилиб кетишга маҳкум бўладилар.

ШИКОЯТ хатини текшириб, икки оила бошига тушган чигал муносабатлар ечимини топа олмай, боболаримиз минг йиллар амал қилган қўшхотинлиликка мурожаат қилиб, масалани шу йўл билан ҳал қилиш мумкин эмасми, деган хулосани ўта эътиёткорлик билан ўртага ташлаган эдик. Мақола «Қалтис қадам» деб номланганди. Тахририятга кўплаб хатлар келди. Уларнинг аксариятини қизлар ёзишган, кўпчилигида муаллифга «ғазаб, нафрат туйғуларини яшириб ўтиришмаган».

Айтмоқчи фикримиз тилимизда қоллаверди. Мушоҳада юритишга имкон беришмади. Мен адолатсиз урушда ёстиғи қуриган ўн беш ярим минг афгон шаҳидлари ҳақида гапирмоқчи эдим, сўнгги уч йилда юртимизга келган бир ярим минг темир тобутни эслатмоқчи эдим. Йилига ишлаб чиқаришда, автохалокатларда бемаруд оламдан кўз юмаётган минглаб-минглаб йигитлар, эрларни айтмоқчи эдим. Табиат азалдан тенглик, мутаносиблик қонунига қатъий амал қилганида ҳам, инсоният тараққиёти бу мувозанатни аллақачон парчалаб ташлади, ўзининг ёвуз қондаларини татбиқ этди... Назарда, сўнгги аҳоли рўйхатида ҳар соласак ҳар 100 кишининг 54 нафари аёл экан.

Ҳўш, ҳар бир аёл ва эркак худонинг хоҳиш-иродасига кўра, табиат қонунига биноан яшаш, турмуш қуриш, насл қолдириш, фарзанд тарбиялаш бахти ва ҳуқуқига эга-ку! Бунга имкон бўлмасачи?

Жумҳуриятимизда оила бузилишлари сўнгги йилларда кўпайди. Яна ҳар уч оиладан иккитасида ажралишга сабаб эрнинг бошқа бир аёл (қизми, эрли аёл, фоҳишам — фарқи йўқ) билан «юриши», хиёлати. Агар Шўро тузуми бизга зўрлаб тикиштирган қонунларга қўлоқ солмас, амал қилмас, — бу дарвоқе хиёлат. Агар ишни шаръиёт нуқтаи назаридан таҳлил қилсак, «ота гўри — қозихона» бўлишига шўшланган...

Ўзбекистон республикаси Жиноят Тузуғининг 99-моддаси: «Икки хотинли ёки кўп хотинли бўлиш, яъни умумий бир рўзгор асосида икки ёки бир неча хотин билан эр-хотин бўлиб туриш — бир йилгача муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёки шу муддатгача ахлоқ тузатиш иши ёки юз сўмгача жарима солиш билан жазоланади».

Қизик, мазкур инсонпарвар қонун, айтилиқ, беш аср илгари ҳаётга татбиқ қилинганда борми? Умуман бу дунё Амир Теуруни, Мирзо Улуғбекни, Мирзо Бобурни, шоҳи Жаҳонни, Акбаршоҳни, Аврангзебни... кўрмасди. Биз улўз туркий эллар ҳалокатга маҳкум кичик қабилалар сифатида аллақачон ер юзидан йўқ бўлиб кетардик. Ишонинг ишонманг, минглаб қирғинлар, қатагонларни кўрган туркийлар ҳамон салобатли, қудратли қилиб дунёга танитиб ўтирган ҳам пайғамбар ҳазратларимизнинг бениқсон шаръий қонунлари...

Қамина «буржуа-феодал ахлоқи» деб миянгизга сингдирилган қонунларда таъқиқлаб қўйилган, хотин-қизларимизнинг юрагини ёриб бир, офат қабилда тушунтириш бериб улғурган шаръий никоҳ қондаларига мос тарзда қатагон қилинмаган қўшхотинлиликни тагин жорий этишдек фикр...

— ҲАТТО ТҲҲ КУНИ ҲАМ!

Суратчи: В. ТҲРАЕВ

дан мутлақо йироқман. Аммо, шаръий никоҳ бўлган замонада бугунгидек ҳаромчилик, бузуқчилик авж олмаганди. Оилалар бир оғиз сўзга дарз кетавермасди, болалар ҳаром тўғилмасдилар, аёлни ва эрни фарқлаш мумкин эди. Ахлоқий устқурмалар мустақамлиги боис бузилган авлод дастидан дод деб жар солинмаганди...

Айтишларича, саксонинчи йилларда юзага кела бошлаган маънавий ва маънавий бузилишларнинг илдизини раҳматлик Зиёвуддин қори ҳазратлари Урис-олмон уруши даврида эрларнинг қирилиб кетиши, ундан сўнг тул қолган аёллар, эрсиз қизлар ўртасидаги бузуқчилик авж олиб, кўплаб ҳаром болалар тўғилгани, кейинча уларнинг улғайиши билан боғланган эканлар. Ҳароми аралашган юртдан юз йил барака кетади, деган машойихлар...

Яна бир ҳақиқат: айни кунда қўшхотинлилик пинҳона тарзда яшаб тобора авж олиб бормоқда. Катта-кичик курсиларда ўтирган, мол-дунёси етарли, Зулфқоровларнинг уруғи бола-ламоқда. Уларга «Қўй, бу ишингни!» дейдиганлар йўқ. Аксинча, ҳомиёлари — Қаландаровлар ҳар қадамда, ҳар бир юрт тепасида топилади... Натижада, оиға этак ёполмайдиган элда ортиқча гап-сўз кўпаяди. Оддий-

гина шаръий қонун, боболаридан мерос урф ижрочисини «қўшхотинли бойвачча»га чиқарадилар.

Масаланинг яна бир томони: яширинча қилинадиган ҳар қандай иш ҳам шубҳа тўғдиради, ҳам қўрқувда тутди. Қайсидир бир дўкондорга иккинчи хотин бўлиб ўтирган бечора аёл эл-юртдан уялиб, катта шахарларга бош олиб кетади. Яқинларидан айри тушади. Шаръий тўғилган болалари ўз улусига қўшила олмайд. Ўртада беғоналик пайдо бўлади. Истасак-истасак-да, шарқона одатларимиз, меҳр-оқибат, тўғишган ришталар барбод бўлади...

БУ МАҚОЛА чоп этилгач, салкам юз йиллик фирқа тарбиясини кўрган Саидалар яна «ғазаб ва нафратларини» сочишлари мумкин. Қамини ушбу таҳлилда нима демокчи эканлигини англаб етган ва ундаги фикрларга қўшилган зўкко газетхонларга олдиндан жиннатдорчилигини билдирма...

Рўзимбой ҲАСАН,
журналист
Хоразм вилояти

Кейинги сонда кўпхотинлилик ҳақида кундошнинг фикрини ўқийсиз.

Хитойнинг шарқий қисмида жойлашган Фуцзян вилоятидаги сирли ҳол бутун илм аҳлини лол қолдирмоқда. Вилоятдаги Шаоу шаҳри яқинидаги бир қишлоқда бўлғуси қақалоқнинг жинсига таъсир этувчи ғайритабиий ҳол кузатишмоқда.

136 қақалоқдан бор-йўғи 11 қақалоқ ўғил бўлган, яъни ўртадаги нисбат 10:1 эди! 1976 йилдан буён эса бу қишлоқда битта ҳам ўғил бола тўғилмаган.

Гаояндаги ҳаёт шароити ундан бир километр узоқликда жойлашган қўшни қишлоқникидан ҳеч

« ҚИЗЛАР ҚИШЛОҒИ »

Синхуа агентлигининг хабар беришича, бу ғалати ҳодиса дастлаб Уи тоғи ёнбағрида ишлаган геологлар томонидан аниқланган ва кейинчалик «қизлар қишлоғи» номи оларга. Улар бу ердаги юзтача аҳоли яшайдиган Гаоян қишлоғида аёллар яққол кўпчилик эканлигини пайқаб қолишган. Қариялар орасида онда-сонда чўққисоқал чоллар кўзга ташланиб қолса, лекин ўсмир авлод фақат пилта сочили қизалоқлардан иборат эди.

Яхшилаб ўтказилган текширишлар бу қузиатишларни тасдиқлади. 1950 йилдаёқ тўғилган қиз ва ўғил болалар ўртасидаги нисбат 1,4:1 эди. Бироқ кейин ўғил қақалоқлар сон кескин қамая бошлаган. Сўнгги қирқ йил давомида тўғилган

қандай фарқ қилмас экан. Бу икки қишлоқ аҳолисининг турмуш даражаси, урф-одатлари, ақл-фаросати, ёнги соғлиғи ўртасида бирор тафовут йўқ. Гаоянликларнинг қўда-андалигида ҳам қўтилмаган ҳеч нарса аниқланмаганди. Геологлар маҳаллий манбалардаги ичимлик сув таркибида генетик ўзгаришга олиб келадиган миқдорда биронта ҳам қимчиди унсур йўқлигини тасдиқлашмоқда.

Бироқ нимадир ушбу кичик Хитой қишлоғидаги ҳаётга ўз таъсирини ўтказмоқда. Унинг нима-лигини аниқлай олмадиган олимларнинг боши қотган. «Қизлар қишлоғи»ни ўрганиш давом этмоқда. «Аномалия» бюллетенидан таржима

«ҲАҚИҚАТ ЭДИМ...»

Энг буюк ором, энг буюк ҳаловат жойнамозда экан. Адоғисиз руҳий азобларнинг кушандаси, асабнинг мустаҳкам қалқони ўша покиза жойнамоз эканлигини дилдидан англаб етдим. Қачонлардир умримга из тортиб ўтган шафқатсизлик ёди қонимда айланади, юрагини кемиради ва бу кунги одамларнинг шафқатсизлигига қоршиб миямда, бошимнинг икки чеккасида тинмай олов ёқади. Ўша жизиллаб турган асабни жойнамозга қўйиш, саратонда муздек сувга бош солишдек гап экан...

Одамлар эса бешафқат!.. «Адашганлар», «гуноҳкорлар», «босқинчилар» деганлари етмагандек, энди бизлар бу ҳаётда бутунлай ориқча эмишмиз. Эҳ, доно одамлар, бизларни адашган гуноҳкорлар, босқинчиларга айлантиришганда қаёқда эдингиз? Менинг ҳам сизларга таънам мўл, ҳасратим кўп.

Мен бир ўз етмиш тўққиз ҳамоҳидам билан замонавий тайёрада, аскарларнинг байрам кийимида, қўлда қурол эмас, аскар қолчиги ила кириб борганман Афғонистонга. Қуролни эса ўша ёқда беришган. Ҳаётимдаги мазкур бурилиш 1981 йилда рўй берган бўлиб, унда эндигина ўн тўққиз ёшда эдим. Мабо-до сизга нимадир фалати туюлса, ўша ўн тўққиз ёшли йигитчанинг дунёқаршидан келиб чиқиб фикр юритинг.

Ўша пайтда дастлаб менинг миямни эгаллаб олган асосий ўй — салла ўраган даҳшатли «босма»ни қачон қўришу қачон, қайси тарафдан ўқ отилиши эди. Лекин бу тез орада юз бермади, ҳали ун-гача бўлган муҳқиш манзаралар — қисм атрофини ўраган тиконли симлар, йиртиқ, таши оқшайиб, ичи қорайган ҳарбий чодирлар, ранги ноаниқ чойшабу ярим-ёрти аёқлар ва, ниҳоят, йўқ, ниҳоят эмас, шунингдек, тез орада икки йиллик «қадрдон ҳамоҳида»га айланган «афғони бит»ларга кўникишим керак эди. Ёзда иссиқ, қишда совуқ бўлиб, мунтазам эсиб турган афғон шамоли, кунлаб давом

этган очлик, машҳур ҳалоскоримиз «сухой паёк»лар, сувсизлик, тез-тез бузилиб турган ширин уйқулар, насроний зобитларнинг бизга бўлган ҳақоратомуз муомалари ва ниҳоят, ҳа-ҳа, ва ниҳоят УЛИМ ҳақида, ҳар дақиқада қадрдон кишини каби қучоқлаб олиши мумкин бўлган ўлим ҳақида ҳозирча гапирмайман. Балки бунинг ҳам мавриди бўлар...

Бизлар биринчилар эдик, чунки ҳали 1981 йил ўтиб бормоқда эди. Бутун вужудимизни кир-чир қоплаган, уст-бошимиздан сассиқ мой ҳиди анқиб турарди. Биз камдан-кам ювиниб-тараниб, озода кийиниб юрардик. У пайтларда ҳали газетларда биз ҳақимизда ёзишмасди, орден ва медал олганларнинг суваратлари билан қаҳрамонликлари ҳақида босишмасди. Кўп нарсасир тутиларди ва биз ўша сирлиликдан фахрланардик. Шундай буюк Ватан бизга ўз сирини ишониб топширганидан қалбимиз ғурур ҳиссига тўларди. Ҳар биримизнинг ёнимизда бурчимизни эслатиб тургучи «Эслатма» китобчалар бўларди. Бу китобчаларда биз муқаддас Ватаннинг жанубий чегараларини кўриқлаётганимиз уқтирилди. Шунингдек, баъзан Москвадан, ўша пайтдаги «ВЛКСМ» Марказий Кўмитасидан вакиллар боришарди. Улар ўзларининг оташин нутқларида, биз тўкаётган қон — қутлуг қон, афғон халқининг истиқболи учун тўкилаётган муқаддас қон эканлигини айтишиб, бизларни кўкларга кўтаришарди, кўк-ракларимизга орден ва медаллар тақиб, фахрий ёрлиқлар беришарди.

Мен унда ўн тўққиз ёшда эдим. Оқоридигдек муомалалар, ҳамду санолардан ўзимни қаҳрамон деб билардим. Ҳа-ҳа, юрагимда ўзгача фахр билан яшардим. Ўғри, Шўро лашкари ҳарбий уюқлардан, тўп ва танклардан қишлоқларни ўққа тутиб, хонавайрон қилганини ҳам кўрганман. Бу урушда фақат қўлда қурол ушлаганларгина эмас, болалар ва аёллар

Сурхондарёлик бу қиз отаси Афғонистонга жангга кетганида бир ёшда эди.

Суратчи: Ҳазратқул МАМАТҚУЛОВ

ҳам жабр кўрганининг гувоҳиман. Лекин биз ўша пайтда уруш шунақа бўлади, Инқилоб шундай ҳимоя этилади, деб ўйлардик.

Ҳа, бизлар буюк гуноҳкорлармиз. Лекин Шўро лашкарларидаги мусулмон фарзандлари ўзларини барибир мусулмондек тутишарди. Насронийлар жирканмайдиган кўплаб гуноҳлардан тийилишарди, улар бошқалардек душманга ўқ-дори сотишмасди, шапалоқдек матоҳ — «жинси» илинжида одам ўлдиримасди, аҳвол оғир келганда ғаним томонга қочиб ўтишмасди. Бунақа нарсаларни санайверсак, адоғи йўқ.

Унда мен ўн тўққиз ёшда эдим. Шундай бўлса-да, бир мусулмон қилиши мумкин бўлган ишларни қилишга уринганман. Гап ҳақиқатини тўлалигича англаш хусусида борар экан, қуйидаги гапларимни нокамтарликка йўмасис деб ўйлайман: Баъзиди ўзга дин вакиллари чўпонларни қон қақшатиб, сў-

йиб ейиш учун уларнинг қўйларини тортиб олаётганда, бу зўрликка йўл қўймаган, яна ўшалар бошига тугун қўйиб ўтиб кетаётган аёлни ўққа тутишганда бунга тўсқинлик қилган, масжиддаги кўрпа-тўшакни талон-торож қилганда елиб-юғуриб, қуйиб-пишиб, бировларга ёмон кўрниб, ўз жойига қайтартирган, зобит қабрини танк билан депсилаб, орқадагилар учун йўл очишга буюрганида, динини ўртага қўйиб бу гуноҳдан бош тортган ва уруш пайти қонун билан бўйруқни бажармаганлигим учун отилиб кетишимга бир баҳа қолган мен — ўша буюк гуноҳкорларнинг бири бўламан. Мен каби имонини омон сақлашга уринган мусулмон фарзандлари қанча бўлган экан? Афсуски, бунинг ҳеч ким билмайдиган.

Ҳа, биз буюк гуноҳкорлармиз, чиройли шорлар остида ўзгалар тупроғини қонга ботирган босқинчилармиз. Бунинг энди-энди англаб

етаяпмиз, биз қилган гуноҳларнинг панжалари энди-энди бўғзимиздан олаёпти. Лекин биз унда ҳали бола эдик, ҳали ҳеч нарсани билмасдик. Бироқ сизлар — ҳар кунини бизнинг гуноҳларимизни юзимизга солаётган она халқимиз, сизлар қаёқда эдингиз? Била туриб ўз фарзандларининг қўлига жаллод яроғини тутқазган сизлар эмасми?! Наҳотки, сизлар айбдор бўлмасангиз?! Йўқ, айбдорсиз, аслида ҳам бу қирғинга ҳамма нарсасига итоаткорона бўйин эгиб, му-те бўлган шу халқ, яъни сизлар айбдорсиз. Бизлар эса ана шу халқнинг бир заррасимиз, гуноҳкорлардан бино бўлган гуноҳкорлармиз!..

Мен «афғонлар» кўрган муҳқиш кечинмаларни бежиз қаламга олмадим. Ушбунинг сўнгига ўз фарзандларини вақтида ҳимоя эта олмаган шу халққа ўтинчим бор: авваллари бизнинг қаҳрамонлиқларимиз ҳақида, уруш азоблари ҳақида ёзишарди. Энди бизнинг гуноҳларимизни санаб, юзимизга солишга бошлашди, таъна-дашномлари кучайгандан-кучаймоқда. Ўв-ва, мусулмонлар, раҳмингиз келсин, шундоқ ҳам руҳияти мажруҳ бечораларни азобламанг! Шўро матбуоти 13 минг деб эътироф этган, аслида, эҳтимол ундан иккинчи қабар кўп бўлган шайхлар ҳаққи-ҳурмати, бас қилинг! Еки доимий таънао дашномлар ила бизларни бирин-кетин ақлдан оздирмоқ-чимисизлар? Бизларга ўша муҳқиш хотираларнинг ўзини етарли. Энди сизлар ўлганнинг устига тепган қилманг! Агар бир назарларингизда ориқча бўлиб қолган бўлсак, Тошкентнинг Мустиқиллик майдонига барчамизни тўп-ланг-да, битта қўймай отиб ташланг! Фақат бизни қийнашни бас қилинг! Агар гуноҳимиз бўлса, Худо қошида жавобимизни берамиз!..

Мен эндигина жойнамозга етдим, раҳмингиз келсин!..
Наби ЖАЛОЛИДДИН
Андижон вилояти

Эълонлар

Фарзандларимга мактабдан ташқари, уйда қўшимча дарс бериш учун малакали, билимдон бошланғич синф ўқитувчиси керак. Келишилган миқдорда ҳақини тўлашга кафолат бераман. Ориққон Аҳмад ўғли. Тошкент шаҳри, Ленин тумани, Мунис кўчаси, 4-уй, 8-хонадон. Телефон: 30-63-45.

ТАБРИКЛАЙМАН!

Қадрдонимиз Аллаберган! Ўттизинчи баҳорингиз кутлуг баҳорга тўғри келаётганини нур

устига нурдир. Неча нурли айём — ёруғ кунларни шу-вақт ўтказинг нуроний бўлиб юринг деб ҳамкор жамоангиз: Зояхон, Ҳурриятхон, Вали, Тошмирза — Сирдарё «Оқ олтин» дон маҳсулоти комбинати жамоаси.

Қаршилик меҳрибон тоғалар Илҳом ва Тўлқин Даминовлар жияларни Жасурбек ва Дилнозаларни туғилган кунлари билан кутлайди.

Ватан урушидан ногирон бўлиб қайтган азиз падари бузрукворим Бекбўта Шодийёр ўғли! Сизни кутлуг етмиш баҳорингиз билан сўйган рўномам орқали кутлайман. Бахтимизга доимо соғ-омон бўлинг. Ўғлингиз Фарходжон, Галлаорол тумани.

Жиззах вилояти, Зомин туманидаги Бешқуби қишлоғида яшовчи 9 фарзандининг отаси Турсуной Бекбўтаевани ўғил-қизлари, келин-куёвлари ва набиралари туғилган кунин билан дилдан кутлайди.

ЭЪЛОНЛАР ТЕКИНГА ЧОП ЭТИЛМОҚДА

ТОҒ СУВИДАН ШИФОХОНА

Ҳорижлик мутахассисларнинг ишини кузатсангиз, шубҳасиз, тан берасиз. Шундай пайтларда улар нонини оғизларига ёйдилар, деган азалий ҳақиқат ҳаёлингиздан ўтади. Шеробод туманидаги «СССР 60 йиллиги» давлат ҳўжалиги ҳудудида югославиялик 33 нафар мутахассис икки қаватли шифохона қўраётди. Қўрилиш ишлари ўтган йилнинг май ойида бошланган эди, бу йил сентябрда тугайди.

Эътиборга лойиқ томони шундаки, хорижлик мутахассислар қўрилиш материали, масалан, фиш тайёрлаш учун ҳўжалик ҳудудидаги сувдан фойдаланишмаётди. Чунки бу сувлар қўрилиш сифатига путур етказаркан. Улар тоғдаги бўлоқ сувларидан фиш тайёрлашмоқда. Фиштин териш ҳам уларга чўт эмас. Дастгоҳ фиштин бир зумда тайёрлаб, қўритиб чиқариб ташлайверади. Сўнг қалаш бошланади.

Ҳозир бинонинг биринчи қавати битди. Табиийки, сизда, хорижликлар шифохонани арзон-гаровга қўриб бермас, деган савол туғилади. Албатта-да. Шартномага қўра, ҳўжалик югославияликларга минг тонна пахта берди. Амрико долларига қақиладиган бўлса, бу икки миллиондан ошиб тушаркан.

Дарвоқе, шифохонанинг барча жиҳозлари — ташхис қўядиган, доволадиган асбоб-ускуналари ҳам хорижий бўлади.

Маҳмуд АБУЛҲАЙЗ,
Сурхондарё вилояти.

Маъруф ЖАЛИЛ

Камсуқум, камтарин инсон. Шоирга нисбатан бериладиган «ҳасби ҳол» ҳам оддийгина: 1936 йилда таваллуд топган, 20 га яқин шеърӣ китоб муаллифи, айни пайтда «Мулоқот» оёномасида хизмат қилади. У кишининг янги шеърларини мамнуният билан ҳукмингизга ҳавола этапмиз.

ТУШ

Тонг оқариб келар. Бедор ўтириб,
Бугунги ишларни ўйлардим хомуш.
Тун ва кун сарҳадин аста ўчириб,
Хаёлимга келди тунда кўрган туш.

Тушимда гул кўрдим. Қизил атиргул.
Ўзмоқчи бўлганим эсимда, лекин,
Кейин нима бўлди? Аллақандай ўй
Ўйлими ё арқоними, тўлғонар секин.

Асли нима эди у сабил хилқат?
Эсимда қолмабди. Гул нима бўлди?
Сезгимни уйғотган шу бўлди фақат,
Арқон юрагимга гулгула солди.

«Тушга нима кирмас, ўйлама», дерлар,
Мен ҳам шу фикрда эдим нотавон.
Энди ўйлаб кўрсам, жуда кўп сирлар
Тушда бўлар экан одамга аён.

Атиргулни топдим. Умримнинг файзи,
Кўнглимнинг чироғи бўлди бир дилдор.
Арқонни ҳам кўрдим. Чилвир соч экан,
Чилвир сочлар мени қилдилар абгор.

ЮРАГИМГА НАСИҲАТ

Мунча ҳола қилиб кимни чорлайсан,
Нега мунча мени қийнаб, зорлайсан,
«Тоғиб бер, бир кўрай», дейсан тинмасдан,
Юраккинам, нега мени хорлайсан?!

Мен ҳам уни соғинганман, чорам ўйқ,
Ўй қарайман, кеча-кундуз ором ўйқ,
Бизни унутгани сен ҳам унутгин,
Тошбағирли санамларда карам ўйқ.

Мен унутай, сен ҳам чиқар эсингдан,
Ўртанасан уни севган кезингдан
Нола қилиб, бўзлаб турсанг мен нетай
Ўтолмасдан бўзлагайман юзингдан.

Оҳ, юрагим, зорланма кўп, сабр қил,
Зардоб ютиб, майли менга жабр қил.
Севги ўлди, қайтиб келмас ўлганлар,
Энди унга ўз бағрингни қабр қил!..

СОҒИНДИМ

Болалигим ўтган сўлим соҳиллар,
Зарафшон гуллари, Сизни соғиндим.
Ёзда қизиб ётган тупроқли ўйлар,
Қишлоғим ўйллари, сизни соғиндим.
Бедана, тустовуқ, қумрилар сайраб,
Хушбўй ҳавосидан кўнгишлар яйраб,
Тўқайзор чорласа бир меҳр жойлаб,
Балиқли кўллари, сизни соғиндим.

Асал ҳиди сочган қора ўйғичқа,
Сўқмоқ ўй ўтарди, ундан ингичка.
Эсласам, хўрсиниқ келади ичдан,
Табиат тиллари, сизни соғиндим.

Ишдан чарчаб келиб, безовта ётган,
Пахтали ёстиғи бошига ботган,
Бобоқ хўрозлари тонгни уйғотган
Юртим ўғиллари, сизни соғиндим.

Қанча маломатга чидаган бошим,
Бугун озодликда топди ўйдошин.
Шаҳарда, элликдан ошганда ёшим,
Юртим сайиллари, сизни соғиндим.

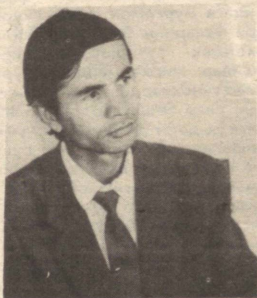
Қамоқда элим деб кун санаб ўтган,
Қачон тонг отар деб тунлар қон ютган,
Ўз юрти эркини кўролмай кетган,
Жони сабилларим, сизни соғиндим.

ЯНА СОҒИНЧ

Сени эсдан чиқарай дейман,
Унутай деб чиқаман уйдан.
Аммо нетай, соҳибжамолим,
Мени ёлғиз қўймас хаёлинг.
Ҳар лаҳзани ғанимат билиб,
Дўстлар билан дилкашлик қилиб
Хурсанд бўлиб уйга қайтган дам
Остонада кутиб олар ғам.
Уйда ўйғинг билсам-да, Ҳилол,
Ошхонага қарайман дарҳол.
Вафодорим, дўстим, душманим,
Соғинчларим-тутқун қуш маним,
Юрагимга сочиб қаҳрини
Яна ўртар юрак-бағримни.
Қандай қилиб унутай сени...

ИККИ ГЎША

Шаҳримда ёнма-ён икки гўша бор,
Бирови бозору, бирови мазор...
Бир ёнда тинчимас шовқину сурон,
Бир ёнда абадий жимжитлик ҳоким.
Ташвишлар устидан кулиб беомон
Шамол сочиб ўйнаб қабрлар хокин.
Бир ёнда тириклар молини мақтар,
Марҳумлар капанга ўранади жим.
Бир ёнда фалсафа: жой топ, жой ахтар.
Бир ёнда ўз жойин топгандир ҳар ким.
Тириклар гоҳ пулга сотарлар имон,
Ўликларга эса зар тупроққа тенг.
Тирикларга торлик қилади жаҳон,
Ўликларга эса бир қабр ҳам кенг.
Фойда, деб жиққамушт, эй аҳли бозор!
Хув анув гўшага солинг бир назар!
Улар сизу биздек яшаб ўтганлар,
Тупроқ босиб ошиб, ошаб ўтганлар.
Ва яна орзуси ёзмай туриб барг,
Эрта хазон бўлган қанча жувонмарг.
Ёнма-ён ётишар низоси унут,
Бир-бирин ғийбати, иғвоси, унут.
Ҳасад қилмас ғариб қабрдаги зот,
Мармартошга эга марҳумга, ҳайҳот!
Мен бир шоир, дунё бозорин кўриб,
Уфққа боқаман ғамгин ўй суриб.
Наҳотки тириклар ағмоли риё?
Дунё азал шундай яралганми ё?
«Биз ҳам сиздек эдик, сиз ҳам биздайин
Бўлишингиз тайин», дегандек майин
Ухлайди ўликлар мўмин, беозор,
Сирли сукунатга чўмади мазор.

АМИР ХУДОЙБЕРДИ

1967 йилда Қаршида туғилган. ТошДД филология куллиётида таҳсил олган. Айни пайтда Қарши шаҳридаги 4-ўрта мактабда муаллимлик қилади. Уйланган. Бир фарзанди бор.

Юлдузларга қўл етса бўлар,
Ўзиб олса бўлади ойни.
Аммо Сизга етиш қаёқда,
Гадоси кўп сизнинг чиройни.
Сиз барига бепарво, бу он
Хаёл қурган қошоналарда
Тентирайсиз: гўзал бир
ўғлон
Чиқиб келар афсоналардан.
Сиз қошига чопасиз дарҳол,

ПИЕЛА

Ажаб толейинг кулди, жонон мисол пиёла,
Лабингга лаб қўймоқда бир навниҳол қиз бола.
Ичингдаги чоймиди, шарбатмиди, маймиди,
Нега рухсори бирдан қизарди, мисли лола?
Рашиқимдан ўртанурман ўрнингда бўлсам агар,
Балки эришармидим осонгина мисола.
Орзуим танҳо, сенга ишқин этиб лиммо-лим,
Канийди ул гул менга узатсайди иббо-ла.
Шарт қўлидан тутардим, «меникисан», деб ахир,
Қай йигит мақсудига эришибди уёла?..
Гар илкин тортиб олса қаҳр-ла, ерга ногоҳ
Тушиб синсан жаранглаб, гўёки аччиқ нола.
Эй чинни, синигингни Амир сақлаб ўтарди,
Ёр лаби теккан, дея бир эзгу муддао-ла!

КУЙИБДУР

Атлас кўйлак танингга гулхан кўйибдур,
Гулхан ичра ловуллаб, гултан куйибдур.
Ял-ял ёниб бораётган ул гулни кўриб
Ҳасад ўти ичида гулшан куйибдур.
Ул аланга тутатиб бори жаҳонга
Хўлу қуруқ, дўсту душман куйибдур.
Эй, Амир, ул ўт билан ўйнашма ҳаргиз,
Кўрдинги, гулхан ичида гулхан куйибдур.

Социб мушкни, анбарий
исни.
У-чи, лоқайд боқар, эҳтимол
Эртакларда кўрмаган
Сизни.
Видо айтиб сўнг бор умидга,
Тонг пайтлари йиғлайсиз
тўлиб.
Кунлар ўтиб оддий йигитга
Тегажаксиз оддий қиз
бўлиб.

Токионинг қоқ марказида-
ги энг катта савдо тармоқ-
ларидан бири болалар дўко-
ни бўлиб, «Той-сити» деб
аталади. У тўрт қаватли.
Бу ерда ҳар қандай бола
текинга битта ўйинчоқ олиши
мумкин. Арзон-қимматлиги,
катта-кичиклигидан қатъи на-
зар битта ўйинчоғингизни
олинг, ўйингизга кетаве-
ринг! Бу ҳолни кўриб «Эй-й,
бу ҳам бойваччаларнинг нав-
батдаги ҳотамтойлигидан», —
деб ўйламанг. Йўқ, бу бо-
лаб ўйланган реклама ҳолос.
Одатда бола дегани битта
ўйинчоққа қаноат қилмай-
ди, у яна икки-учта ўйин-
чоқ олади. Қарабсизки, ота-
оналар биттадан ортиқ ўйин-
чоқ учун пул тўлашга маж-
бур. Бироқ ҳар кун келиб
фақат биттадан ўйинчоқни
текинга олиб кетиш ҳам
мумкин-ку... Ўйинчоқ бўли-
мининг катта сотувчиси Ми-
кадасаннинг айтишича, бун-
дай бўлиши мутлақо мумкин
эмас. «Япон болалари бундай
ўйни ҳаёлига ҳам келтирмай-
диган тарзда тарбия кўра-
ди».

Япон тарбия фалсафасига
кўра, ёш бола ҳам мутлақо
муқтақил ва катталардан би-
рор жиҳатдан ками йўқ,
барча ҳуқуқларга эга шахс-
дир. Шунинг учун бу ерда
бола бир ёшга тўлиши билан-
оқ ўзини бемалол муста-
қил ҳис эта олади. Биноба-
рин япон болакайига иста-
ган жойга бориш, истаган
нарсаси билан шўғулланиш,
ўзидан катталарга ҳар қан-
дай савол билан мурожаат
этишга рухсат берилади. Ҳа-
то, айрим бадавлат хонадон
соҳиблари ёш болаларнинг
саволларига жўяли жавоб
бера оладиган доимий мах-
сус тарбиячи ҳам ёллаша-
дилар. Одатда бу ишни би-
рор олий ўқув юртининг
аъло баҳолабга ўқийдиган
талабасига ишониб топшири-
шади. Аммо бу ишга талаб-
гор шахс, аввало, махсус
«доншизмандлик ва ҳозир-
жавоблик» имтиҳонидан
ўтиши керак бўлади. Япония-
да баъзан ана шундай кому-
сий билимга эга бўлган маъ-
рифатли ёш тарбиячилар
ўртасида олимпиадалар ҳам
ўтказилиб турилади...

очиқиб қолса, бемалол иста-
ган нарсасини олиб ейиши
мумкин. Қорни тўйдими,
марҳамат — истаганча ўйнаб,
истаганча сакрайверсин!
Дарвоқе, бу ерда биргина
катта ёшли бола бор. Бироқ
унинг вазифаси бизнинг боғ-
чалардаги каби болаларни
«тарбиялаш», уларга нима-
ларнидир «ўргатиш» эмас,
балки шунчаки уларга қараб,
болаларни кузатиб ўтириш-
дан иборат, ҳолос.

* * *

Япониядаги ҳар қандай тўй
маросими, аввало, келин ва
куёв ишлайдиган фирма учун
катта байрам саналади. Одат-
да бундай пайтларда энг
катта совға — камида икки
ҳафталик муддат билан (ал-
батта фирманинг «саховати»
ҳисобига) дунёнинг энг су-
лим, жаннатмақом бурҷа-
ларига уюштирилладиган никоҳ
саъҳатидир. Масалан, Япо-
нияликлар учун бундай дил-
тортар маскан бўлиб — Ка-
наро ороллари, Говаа орол-
лари ёхуд шу каби курорт

тегишли махсус мактабда
таҳсил кўради. Дарвоқе, бун-
дай мактабларда, одатда,
ўқув машғулотлари фирма
гимнини ижро этиш билан
бошланади. Японияда ҳар
бир ишчи-хизматчи ходим
хизмат машиналаридан баҳ-
раманд, ўз идорасига те-
гишли истироҳат жойларида
ҳордиқ чиқаради. Шуниси
қизиқки, улар ўз ҳамкасб-
лари, бир бўлим, тармоқ ёки
бўғинда ишлайдиган дўстла-
ри билан ҳамжиҳатликда
дам олади, балиқ овлайди,
саъҳат қилади, зиёфатлар
уюштиради.

... Япониянинг урушдан
кейинги тараққиёти кўп жи-
ҳатдан япон фуқаролари
эгаллаган янги ўзига хос
ҳаётий фалсафа билан изоҳ-
ланади. Олимлар тилида бу
фалсафа «хоумизм» деб
номланиб (инглиз тилидаги
«хоум» — уй сўзидан ясал-
ган), япон миллий ҳусусият-
ларидан биридир. Унга кўра,
бутун мамлакат яхлит оила
деб тушунилади. Япониянинг
таянч нуқтаси, тамал тоши
деб улкан Токионинг энг гав-
жум ва сершовқин маркази-

Бош муҳаррир:
Кулман ОЧИЛ

ТАҲРИР
ҲАЙЪАТИ:
Жуманазар
БЕКНАЗАР
Дадахон
ЕҚУБОВ
Муҳаббат
ИБОДОВА
Абдухашим
ИРИСБОВ
(бош муҳаррир
ўринбосари)
Тўлқин ҲАЙИТ
(масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК
КЕНГАШИ:

Кувондиқ
БЕРДИЕРОВ
Мейли
ИУЛДОШЕВ
Рўзимат
САФОВ
Абсалом
УСАНОВ
Баҳодир
ЭШОНҲОНОВ
Урол
УЗБЕК

Таҳририят
кечган хатларга
ёзма жавоб
қайтармайди.
Шунингдек,
фуқаролар
билан
ташқиётлар
ўртасида
воситачилик
ҳам қилмайди.

Газетамиз
ҳомийлари —
Ғаллаорол
туманидаги
«Ғаллаорол»,
Муборак
туманидаги
Хитой давлат
хўжалиги,
Намангандаги
«Тўқимачи»
маданият
саройи.

МАНЗИЛИМИЗ:

700029,
Тошкент — 29
Намоишлар
хизмати,
1-бино.
Телефон:
39-43-95
Обуна
индекси 64654
Буюртма 42

Ўзбекистон
Республикаси
«ШАРҚ»
нашриёт-
матбаачилик
концерни
Тошкент шаҳри

МИХАИЛ ДУБРОВСКИЙ

ЖАННАТГА ЙЎЛ

Японияда бирорта ҳам
бола ўйинчоқдан заҳарлан-
мас экан. Катта сотувчи Кики-
мицу хонининг гувоҳлик бе-
ришича, ҳатто аксарият ўйин-
чоқларни бемалол ейиш
мумкин экан.

— Хонининг гапларига
ишонқирамадим. Шунда у
менга жилмайганча бир қути
фломастер узатди.

— Марҳамат, мазасини та-
тиб кўринг! Бироз ҳадикси-
раб сарик фломастерин...
тишладим. Ундан хўшбўй
лимон ҳиди аңқиб, чайнага-
ним сари у сақичга айланиб
борарди. Бу «машғулот»
жуда хуш келиб, ашир ранг-
ли фломастер — алпиз, қи-
зил ранглиси — олча, кўк
ранглиси эса фақат Японияда
ўсадиган ширин мева — ки-
ваининг мазасини беришини
билиб олдим.

— Ахир, хоним... Ҳар ҳол-
да, бу ширин қанчаларга
турли бўёқлар ҳам қўшил-
гандир?... — дедим талмовси-
раб.

— Ўйинчоқларга бўёқ
сифатида мева шарбатидан
тайёрланган махсус суюқлик
қўшилган, — бурро-бурро
жавоб берди Кикимицу
хоним. — Истасангиз, мана
бу майкачани ҳам татиб
кўришингиз мумкин. Уни чай-
насангиз худди олма чайна-
гандек бўласиз...

Майкачани емадим... ле-
кин қўлимга олиб обдан то-
моша қилдим. Шунда бе-
ихтиёр эътиборимни унинг
енгидидаги миттигина тўрт бур-
чак металл тугмача ўзига
тортди. Буниси нима бўлди-
кин? Маълум бўлдики, у мах-
сус «хабарчи» экан. Ушбу
майкачага қўшиб одатда мўъ-
жазгина электрон асбобча
ҳам сотиларкан. Агар унинг
керакли тугмачасини бос-
сангиз, майкачадаги металл
тугмачадан келаётган сиг-
наллар болажонингизнинг
қаерда эканлигидан воқиф
қилади. Қойилмисиз?!

Япон боласининг ҳамма
нарсасига ҳуқуқи бор. Таъ-
қиқлар эса унинг ҳуқуқлари
олдида — денгиздан томчи
ҳолос. Уларнинг энг муҳим-
ларидан бири боланинг ҳай-
вонларга ва ўз тенгқурлари-
га нисбатан куч ишлатиши,
зўравонлик қилишининг таъ-
қиқланишидир. Бундай гуноҳ
учун бериладиган жазо ҳам
ўзига хос. Гуноҳдор «ёлғиз
қолдириш» билан жазолана-
ди. «Оила кенгаши» (дарво-
қе, ҳар бир оилада ана шун-
дай кенгаш мавжуд) қарори-
га биноан бола уй қамоғи
билан ҳам жазоланиши мум-
кин. Болакайнинг «айби» қи-
даржада эканлигига қараб,
баъзан ота-оналарига «гу-
ноҳдор» билан гаплашиш
ҳам ман этилади.

Бола шахсининг муқтақил-
лиги унинг ўз тақдирини
ўзи белгилаб олишида ҳам
яққол намоён бўлади. Маса-
лан, у «болалар боғчасига»
(бу боғча ўзимиздаги «олти
ёшлилар» мактабини эслата-
ди) бориш-бормаслигини
шахсан ўзи ҳал қилади. Ал-
батта, аввалога болакайни
мазкур боғчага таништирув
саъҳатига олиб борилади.
Шундан сўнг миттивойлар
«боғчага борасанми?» — де-
ган саволга «ҳа» ё «йўқ»
дея жавоб беришлари мум-
кин. Дарвоқе, мен ана шун-
дай «боғча»ларнинг бирига
бориб кўрдим. Боғча деган-
лари саҳнидан шиппигача
аллақандай юмшоқ мато
ёпиштириб чиқилган ҳайҳот-
дай хона экан. Бу ерда пуф-
лаб шиширилган болалар
мебели, турли-туман, сон-
сиз-саноксиз ўйинчоқлар,
ақлни пешлайдиган компью-
тер ўйинчоқлар дид билан
териб қўйилган. Бола кўнгли-
га ёққан ўйинчоқни олиб
яйраб ўйнаши мумкин. Ҳатто
улар учун ҳеч бир ҳавф
туғдирмайдиган махсус «ош-
хонача» ҳам бор экан. Ошхо-
надаги турли шарбатлар,
хуштаъм чойлар, юмшоқ-
қина ширмой кулчалар иш-
тахани қитқилайди. Агар бола

оромгоҳлари хизмат қилади.
Тўй кунининг бир йиллиги,
қолаверса, тўй маросимига
алоқадор ҳар қандай сана
ҳам бу ерда жуда тантана
билан нишонланади. Бундай
шодиёналарда келин-куёвга
энг янги маркадаги телеви-
зор, ҳатто автомобил ҳам
совға қилишлари мумкин.
Японларда бир хил сов-
гани «такроран» тақдим
этишга йўл қўйилмайди.
Зеро, фирма раҳбарияти
ўз ходимининг оилавий
эҳтиёжини жуда яхши била-
ди, шунинг учун ҳам фирма-
нинг совғаси ходим учун ҳа-
миша кўнглидаги нарсаси
бўлиб чиқади. Шу каби совға-
саломлар қилиш учун фирма
албатта «Ниссан» ёки «Маз-
да» каби улкан корхона бўли-
ши шарт эмас. Энг оддий
ва кичик «дўконча»лар ҳам
саховат борасида «саноат
наҳангларидан» ортда қол-
маслиқка интилади. Ахир ма-
лакали ишчидан маҳрум бў-
лишни ким ҳам истаиди
дейсиз. Улар моддий жиҳат-
дан қийналиб, муҳтожлик се-
зиб турганда ҳам барибир
ходимларининг ҳурматини
қозонишга интилади. Шунинг
учун ҳам японлар ўз иш жой-
ларини ҳа деганда ўзгари-
тирмайди, бир умр бир
корхонада меҳнат қилиш —
Японияда оддий ҳол. Агар
ҳодим фирмада ишлаш учун
ўғил-қизларини ҳам олиб
келса — нур устига аъло нур.
Бунинг учун у алоҳида сий-
ловга сазовор бўлади. Ҳа,
Японияда оилавий сулола-
нинг меҳнати ҳамиша ардоқ-
да.

Бу ерда ҳар бир одам учун
у меҳнат қилаётган фирма
бир умрлик «йўлчи юлдуз»
бўлиб хизмат қилади. Бола
туғилиши билан уни турли
совғалар билан, айтиллик,
кийим-кечак, аравача ёки ун-
дан ҳам зарурроқ ашёлар
билан таъминлашади. Бола
атак-чечак қила бошлади-
ми — фирманинг боғчасига
марҳамат қилсин! Боғ-
чадан кейин эса фирмага

даги уй ёки шаҳар чекка-
сидаги оддий, бежирим кул-
бани ҳисоблайсизми, бунинг
аҳамияти йўқ. Қаерда бўл-
манг, сиз бу афсонавий мам-
лакат учун ўзига хос афсо-
навий гулқоғозлар билан бе-
залган дўкончаларни, шу ғе-
зал мамлакатда асрлар мо-
байнида яшаб келаётган япон
оилавий сулолаларининг гу-
воҳи бўласиз. Японларга хос

бу умумий бирдамлик руҳи
сизга улар ишлайдиган ҳам-
жиҳат меҳнат жамоаларида
ҳам ҳамроҳ бўлади (зеро
бу ерда арзимас жанжаллар-
га, оёқдан чалишларга, кин-
ҳасадга, ўч олишларга ўрин
йўқ). Меҳнат жамоаси ўзи-
нинг ҳар бир аъзоси юту-
ғини кўриб боши осмонга
етади, бирор ҳамкасбининг
бошига тушган мусибат
барчанинг дилини ўртади.
Бу шундай бир афсонавий,
меҳнатсевар юртки, бунда
ҳар қандай одам сенга ту-
ғишгандек азиз, мунису меҳ-
рибон, қаерга борма, ҳамма
жойда сени ҳайрихоҳлик бил-
лан қарши олади. Мўъжаз-
гина тамаддиҳонада ҳам,
гарчи етти ёт безона бўл-
сангиз ҳам, сендан ҳол-аҳвол
сўрашади, кўнглингни овла-
шади. Пулсиз бўлсанг — те-
кинга ҳам меҳмон қилавери-
шади. Агар ёмғирда ивиб
қолган бўлсанг — уйларида
шамсия олиб чиқиб, қўлингга
тутқазишади ва меҳр-эҳти-
ром ила «Марҳамат, бу сиз-
га! Ҳеч хижолат чекманг!
Йулингиз тушганда ташлаб
кетарсиз!» — дейишади.

Ҳа, Япония — мушфиқ ва
меҳрибон, оқил ва уdda-
буро — ягона оила демек-
дир. Эҳтимол бу афсонавий
мамлакатнинг бекиёс миқёс-
лардаги парвозининг асл
моҳияти ҳам шундадир!

— Ҳамза ака билан танишувингиз қандай бўлган!

— Болалигимдан мусиқага, кўшиққа ихлосим баланд эди. Шу сабабли мактабни тугатгач, Тошкент давлат консерваторияси қошидаги мусиқа билим юртига ўқишга кирдим. 1951 йили, 2-курсда ўқиб юрганимда ўртоқларим пахтага кетиб, мен бетоблигим сабаб уйда қолдим, Ёлғизлик таъсир қилдими, ўқишни давом эттиришга кўнглим бўлмай, аризамни кўтариб Муқимий номли театрга бордим. Мени хорга қабул қилишди. Тақдирни қарангки, Ҳамза ака ҳам театр ва расомлик институтини тугаллаб, янги ишга келган пайтлари экан... Танишдик кўп ўтмай тўйимиз бўлди.

— Тўғриси, Ҳамза аканинг урушда қатнашганликларини шу ерга келиб билдим. Қайси жангоҳларда бўлганлар!

— У киши асли 1926 йилда туғилган бўлсаларда, урушга кетиш учун ҳужжатларини 1925 йил деб ўзгартирган эканлар. 1943 йили урушга кетганлар, 11-Болтиқбўйи фронтда жанг қилганлар. 1944 йилда ярадор бўлиб (оёғи ва бошига ўқ теккан), госпиталда даволангач, уйларига қайтиб келадилар. Оёқлари кейинчалик кўп азоб берди, бошларидаги ўқ эса бир умр қолди...

— Урушдан кейинги йиллар мамлакат учун жуда оғир кечган. Сизларнинг оила қуришингиз эса айнан шу даврга тўғри келган.

— Албатта, биз ҳам муҳтожликни бошдан кечирдик. Тўрт йил ижарада яшадик. Кейин Чилонзордан уй берилди. Зилзиладан сўнг шу кўриб турганингиз — тўрт хонали уйга кўчиб ўтдик.

— Ҳамза ака билан мўроста қилиш қийинмиди!

— Турмуш — мушт дейишади қадимгилар. Бизнинг ўртаимизда ҳам келишмовчиликлар бўлиб турарди. Урушнинг таъсирими, баъзан у киши асабийлашиб кетардилар. Ҳамза акани дам олишга кўнгли бўлмасди. Минг ялпиниб-ёлворганимдан сўнг, қайси бир йили Сочида бордилар. Шунда ҳам икки кун ўтар-ўтмас «мен

У кишини фақат план тўлдириш учун уюштирилаётган районларга чиқиб спектакл, концерт қўйишлар қийнаб қўярди. Чунки Ҳамза ака вақтини жуда қизганар, театрдан бўшади дегунча, кинога, дубляжга ёки радиога олиб кетиб қолишарди. Охир-оқибат театрдан кетишларига ҳам шулар сабаб бўлди.

— Нера!

— Биласиз, четга, қишлоқларга борганда халқ асосан ўзининг сеvimли санъаткорларини кўришга келади. Шунинг учун иложи бўлса, у кишини доим олиб кетишга ҳаракат қилишарди. Шу тўғриси, театр маъмурияти билан ўрталарида келишмовчиликлар ҳам бўлган. Ниҳоят, нафақа ёшига етгач, бошқа ишламайман деб ариза бердилар.

— Кейинчи!

— Озроқ муддат Тошкент Маданият институтини саҳна нутқидан дарс бердилар. Кейин Муқимий театрдан келиб, яна олиб кетишди. Етти йил ишлаб бердилар. 1987 йили Латиф Файзиев Ҳамза театрига бош режиссёр бўлгач, у ерга таклиф эди. Лекин Ҳамза ака академик театрда кўп ишлай олмадилар...

— Тушунлиқка тушган, эзилган пайтлари бўлганми!

— 1979 йили бўлса керак, оёқлари қаттиқ оғриб қолди. Кейин билсам қайсидир бир фильм олинаётганда оёқларини от босиб олган экан. Менга қўқиб кетмасин деб айтмаган эканлар.

Операция қиладиган бўлишди. Операциядан олдин жуда озиб кетдилар, таниб бўлмай қолди. Баъзан у кишини кузатиб, ортларидан юм-юм йиғлаб қолардим. Дўхтирлар аввалига оёқларини умуман кесиб ташламоқчи бўлишди. Кўнмадилар. Москвадан Гамбарин деган машҳур жарроҳ келиб,

«АЁЛИНГИЗГА ГАПИНГИЗНИ АЙТИБ ҚОЛИНГ...»

қайтиб келяпман» деб уйга сим қоқдилар.

— Ҳамза ака кундалик тутганми!

— Баъзан бир муҳим воқеаларни ёзиб юрардилар, лекин кундалик тутмаганлар. Бадиий ижодга жуда қизиққан киши эди. «Ишқинг билан», «Бағритош» каби пьесалар ёзганлар, улар театрларда сахналаштирилган. Шеърлар ёзардилар...

— Санъаткорлардан кимларни у кишининг дўстлари бўлган дея olasiz?

— Шукур Бурхон, Раззоқ Ҳамроевлар билан яқин эдилар. Ёшлардан Ботир Зокировни, Тўлқин Тожиевни ҳурмат қилар, истеъдодларига юксак баҳо берадилар.

— Ҳамза ака табиятан драматик актёр бўлганлар. Кино, театрдаги кўпдан-кўп роллари шундан далолат беради. Шундай экан, нега 30 йилдан ортиқ умрларини мусиқали асарларга кўпроқ ўрин берадиган Муқимий театрига бахшида этганлар!

— Ҳамза ака институтини тугаллаб, «Муқимий»га келганларидан шу театрга боғланиб қолдилар. Ижодий муҳит яхши эди. Аввал Раззоқ Ҳамроев, кейин Абдурашид Раҳимовлар режиссёр бўлишди. Улар билан келишиб, жон куйдириб ишлардилар.

Ҳамза ака асли қўқонлик эмасми, мусиқани жуда севардилар. Таваккал Қодиров, Муроджон Аҳмедовлар у кишининг ҳамюртлари-да!

операция қилди. Бошмалдоқларини кесиб ташлашди.

Уша пайти Ҳамза ака жуда қаттиқ тушунлиқка тушган эдилар. Устига-устак қанд касалига дучор бўлганликларини айтмайсизми? Шу воқеадан сўнг у кишига «III-гурӯх ногирони» деган ҳужжат беришди.

— Лола опа, ярангизга туз сепаётганлигим учун минг бор узр. Тўғриси, Ҳамза аканинг ўлими ҳаммамиз учун ҳам қутилмаган ҳол бўлди. Вафотларига сиз айтган касалликлар сабабми бўлганми!

— 1987 йили 26 ноябрь... Бу машҳур кунни эсласам, ҳали-ҳануз титроқ босади. Ҳамза ака «Қасоскорнинг олтин бошин» фильмида тушаётган эдилар. 26 кун Ушдан, фильм съёмкаси-дан келиб, киностудияга овоз ўғиришга борганлар. Дубляждан чиққач, театрга, мени (Лола опа ҳам «Муқимийда» хизмат қиладилар) олиб кетгани келдилар. Бирга уйга қайтдик. Машинани гаражга қўяётиб, «сен телевизорни қўйиб тургин, футбол бор эди» дедилар. Мен уйга кириб телевизорни қўйдим, чой даламдям. Футбол тузаган, водопроводнинг жўмраги ишламаётгани эсларига тушиб, асбобларни олиш учун стул қўйиб устига чиқдилар. Кейин бирдан «мени ушла, ёмон бўлиб кетяпман» деб қолдилар. Югуриб бордим. Сўяб, диванга ётқиздим. Рангларидан қон

йўқ «Тез ёрдам» чақирмоқчи эдим, унамадилар. Бошларини силашга тушдим. Аҳволлари оғирлашавергач, «тез ёрдам»ни чақирдим. Бир йигит (лавозими «медбрат» экан) келди. «Нима бўлди» дедди, мен «аввалроқ балик евдилар, шу ёқмагандир», дедим. Ҳалиги йигит апил-тапил асбобларини олди-ю, заҳарланишга қарши қонни ювишга киришди. Бундан Ҳамза аканинг нафаслари қиса бошлади. Йигит қўқиб кетиб, телефонда врачни чақирди. Кўп ўтмай врач келди. Ҳамза акага разм солди-ю, «аёлингизга гапингиз бўлса, гапириб қолинг» деса бўладими! Ҳамза аканинг кўзлари катариб, ёмон бўлиб кетдилар... Кўп ўтмай жонлари узилди. Бу пайт соат

туңги 12 лардан ошган эди...

Эртасига эрталаб жанозалари ўқилгач, тобутларини Муқимий театрига олиб боришди. Кейин Чигатой қабристонига.

— Ҳамза аканинг қабрларига ёдгорлик ўрнатилмагани ҳақида матбуотда кўп ёзишди. Сиз нима дейсиз!

— Мен Ҳамза ака вафотларидан сўнг уч марта Марказқўмга чиқдим. У ерда: «Ҳамза Умаров СССР халқ артисти бўлмаган, ёдгорлик масаласида ёрдам беролмаймиз» деб жавоб беришди. Узимиз унайлик десак, кичкина бир бюст (ҳайкалча) фалон пул турар экан. Эрта-индин нафақага чиқаман, ҳудойим умр берса, шу иш билан машғул бўламан...

Лола опа билан анчагина суҳбатлашиб ўтирдик. Эртасига эса дўстим билан тонг сахарлаб Чигатой қабристонига йўл олдик.

Чигатой қабристонини... Бу ҳудудда элимизнинг не-не жаннатмакон фарзандлари ётибди. Бир ёнда Ҳабиб Абдулла, бир ёнда Рибек, Шукур Бурхон... Уларнинг қаторида дўппидеккина қабр бор. На бир панжара билан ўралган, на бир ёдгорлик ўрнатилган. Ҳамза аканинг хоклари шу қабрда.

Қуръон тиловат қилдик. Ҳамза акадан биз гўмроҳларни кечиришини сўрадик...

Азиз АБДУВАЛИ,
«Оила ва жамият»нинг махсус муҳбири.